

Årsberetning 2009
Stiftelsen Fjelberg Prestegard

Omvisning for politikere og administrasjon i Kvinnherad kommune.

Nye tak for bedre brannsikring og allsidig aktivitet

Nordhusfamilien feiret barnedåp i prestegården i slutten av januar 2009.
Det illustrerer betydningen av anlegget som møteplass i lokalmiljøet,
men ble også en symbolsk start på det nasjonale Kulturminneåret 2009.

Kulturminneåret var rammen for en regionale kulturkonferanse som Kvinnherad kommune arrangerte på Husnes 13. februar med temaet «Kulturminne i dagleglivet».

Vi deltok sammen med knapt 40 andre representanter fra kulturlivet.

Stord ungdomsskule viste smakebiter av en egenprodusert utstilling. En gruppe elever demonstrerte bygging av tradisjonelle robåter, Johs Eide fortalte om kirkebåten Skjoldmøen og Opsangervågen Veteranbåtlag fortalte om sine prosjekter. Videre var det innslag om postveger gjennom Kvinnherad og Interesselaget for Vangsago. Avslutningsvis understreket man behovet for en oversikt over kulturminnene i kommunen, hva kan gå tapt?, betydningen av alment eierskap og hvem som tar initiativ.

Det tar noen timer før bakerovnen i bakeriet blir varm! (Foto: E. Irgens)

Bruken av anlegget

Bakerovnen i praksis. Steinerskoleelever baker sitt eget brød.

I mai og juni holdt billedkunstneren Tor Olaf Lunde ukes kurs i maling for tilsammen 25 elever

Klipp fra Sunnhordland 27. juni 2009

Med pensel og paljett i paradiset

- Som å koma til paradiset, var dei 12 biletkunstnarane som sist veke var på malekurs i Fjelberg prestegard samde om. Læremeister Tor Olaf Lunde var hjartans samd.

Ingen av dei 12 elevane som har maling som kjær hobby hadde høyrte gjeve Fjelberg prestegard før dei melde seg på det vekelange kurset. Kan henda ikkje så underleg sidan dei er heimehøyrande i Kragerø maleklubb og i Oslo.

Men ut frå det som vart uttala kring lunsjbordet i Allmuestuen i prestegarden er det ingen tvil om at 10 kvinner og to menn har falle pladask for den tradisjonsrike staden på Fjelbergøy.

Alle har dei heilt forelska seg i den vakre naturen med store tre og det enorme artsmangfaldet som er å finna av tre og planter. Det same gjeld miljøet i prestegardstunet. Og når så mange seier det same lyt ein berre tru dei på det som vart sagt.

– Dette er noko heilt anna enn Groruddalen i Oslo, kjem det frå ein av kunstnarane lengst oppe ved lunsjbordet.

Perfekt lærestad

Gong etter gong understrekar kunstnarane verdien av den store roa i tunet der det har budd prestar i hundrevis av år. Tor Olaf Lunde vert omtala som ein strålende læremeister. Men det vert òg presisert frå

Tor Olaf Lunde kommenterer Jorun Roald sitt abstrakte bilete.

Dette er noko heilt anna enn Groruddalen i Oslo

Kursdeltakarar frå Oslo

amatørane at dei på denne rolege staden får sjanse til å læra av kvarandre. Den nye lærdommen fører med seg at kvar einskild vert dristigare til å prøva nye ting.

I og kring prestegarden står motiva i kø og ventar på å verta festa til lerret, skal me tru kunstnarane. Litt av det dei ikkje makta å festa til lerretet i løpet av veka har dei med seg heim på minnebrikka i fotoapparatet.

Ei anna side ved kursveka som Lunde sine elevar sette stor pris på var samlingane kring den gamle gruva i eit av uthusa på kveldstid. Meir sosialt går det knapt an å få det var den gjengse meininga. Vidare vart det peika på at det var mykje spennande lektyre å finna i bokhyllene inne i den gamle prestebustaden.

Fjelberg prestegard har utan tvil fått gode ambasadørar i dei 12 kunstnarane.

– Her kjem me meir enn gjerne attende, lyder det unisone svaret på spørsmål om malekurset i Fjelberg prestegard har vore eit eksperiment som er verd å gjenta.

TEKST/FOTO: TORLEIV SYDNES

Tor Olaf Lunde (f. 1950) har atelier og galleri på Bryne. Holder kurs på Bryne, Fjelberg Prestegard og Mattissé-huset i Provence. Han er utpreget nasjonalromantiker som liker best å fantasere seg inn i motivet. Kontrasten mellom lys og mørke er utrolig fascinerende for ham. Utsmykninger: bl.a. Bryne, Mongstad, Tananger, og Sandnes. Deltatt på en rekke kollektive utstillinger. Separatutstillinger: bl.a. Klepp Rådhus og Halsnøy Kloster. www.tolunde.no

Samling i trappa opp til kjøkkeninngangen med litt av vekeproduksjonen som eit forteppe. Læremeister Tor Olaf Lunde var plassert på nederste trappetrinn.

Fjelberg prestegard eit paradís for biletkunstnarar

Det tradisjonelle pinsestevnet for **Norsk Misjonsallianse** samlet mange mennesker

Styremedlem
Rolf Arne
Birkeland sørget
for tradisjonell
blomkålsuppe.

”Ro til å skriva har
eg fått på Fjelberg prestegard ...”

(Fra forordet i boken: «Stenhugger i det Fine»)

I 2007 satt kunsthistoriker Jorunn Veiteberg i prestegården og skrev på bok om Ambrosia Tønnesen. Den kom ut i 2009.

Steinerskolen holdt kurs i botanikk fra 4. til 11. juni – det 16. i rekken.

Linda Jolly og Elisabeth Irgens var også denne gang inspirerende lærere. Det gode været tilsa at mye av undervisningen kunne foregå ute. Som avslutning holdt elevene sangkonsert for lokalbefolkningen. Elevarbeidene med utrolige flotte akvarell tegninger ble presentert på en utstilling i Almuestuen og i Atelieret.

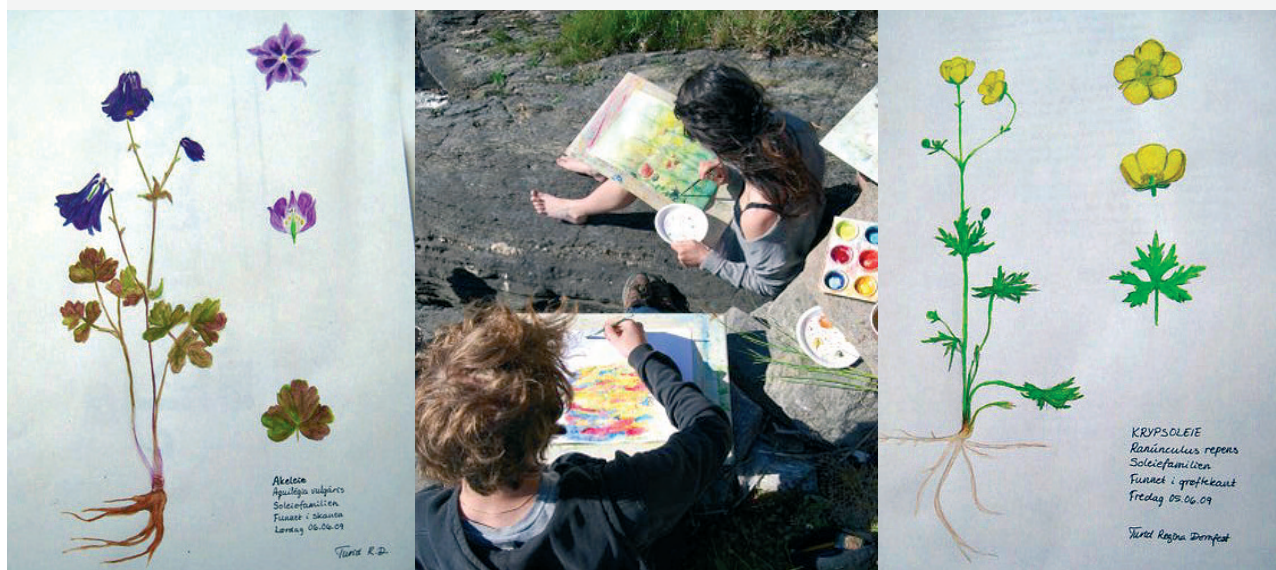

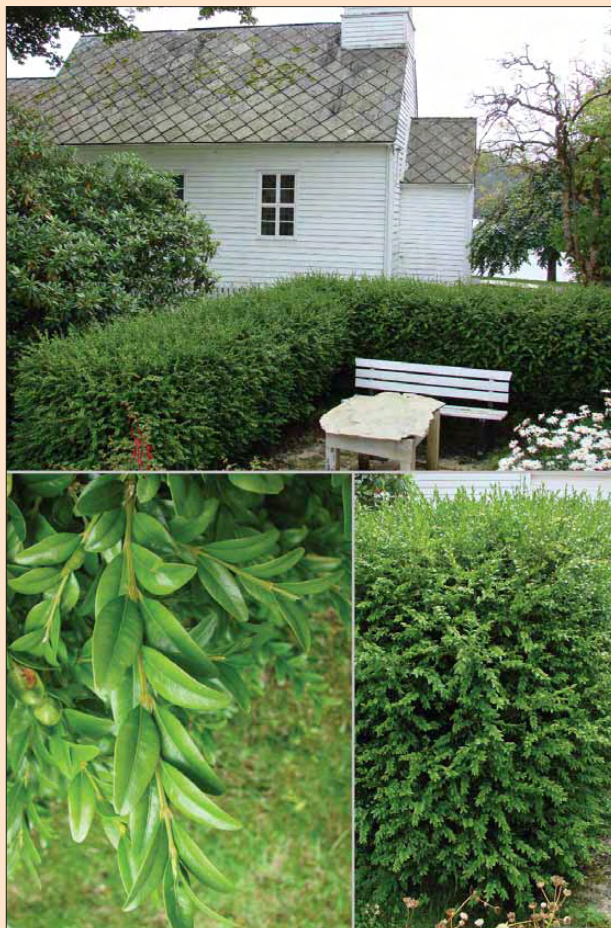
Foto E. Irgens

Forskning viser at buksbom hekken på Fjelberg kan være enestående i Skandinavia

Per Harald Salvesen ved Arboretet på Milde har forsket på Buksbom i flere år. Planten forbindes gjerne med de gamle store parkanleggene i Europa som Versailles og rundt Wien. Forekomstene i Norge befinner seg i ytterkanten av funnområdet. Det er derfor spesielt at det er norske botanikere som er langt fremme med disse undersøkelsene og som presenterer resultatene i internasjonale publikasjoner.

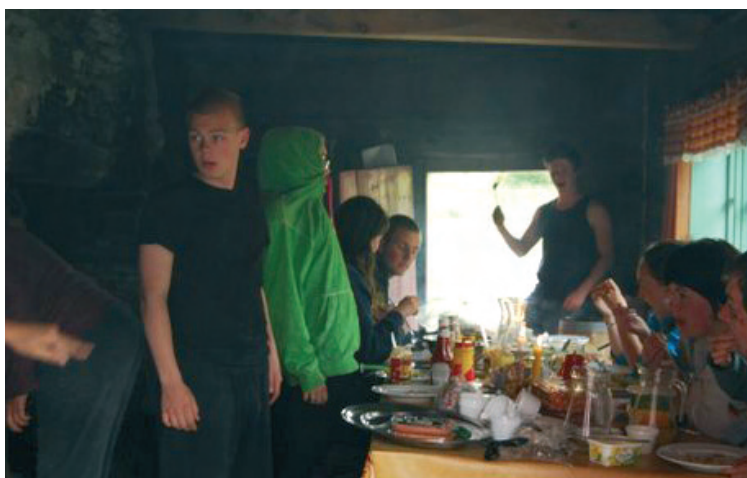
Buksbomen fra Fjelberg som er nevnt og avbildet kan være plantet på 1930-tallet. Dersom det viser seg at dette genetisk sett er samme sort som 'Planifolia', er det et lite mysterium hvordan den er havnet på Fjelbergøy. Man har ikke funnet tilsvarende andre steder i Norge, og 'Planifolia' må regnes som en sjeldenhet ellers i Europa. Den nevnes i litteraturen på slutten av 1800-tallet, men gikk tydeligvis ut av bruk og forsvant. Den ble «gjenoppdaget» på 1950-tallet i en gammel hage i Tyskland.

Undersøkelsene fortsetter, men det har ikke lyktes å få fatt i autentisk materiale av 'Planifolia' fra kilder på kontinentet ennå, slik at vi kan sammenlikne i kultur side om side.

An elegant form of *Buxus sempervirens*, probably the rare cultivar 'Planifolia', planted at the Fjelberg Vicarage in the 1930-ies.

At det finnes over 30 ulike treslag på Fjelberøy var overraskende for mange

Matpause for Steinerskoleelever rundt langbordet i Bakeriet.

Sommerkonsert
i kirken og Almuestuen med
Focusquartett fra Austevoll

Billedkunstneren Elisabeth Irgens viste utstillingen

”Walking in the garden with my mother”

17 arbeider i blandings-teknikk

21.juni – 21.juli

18. juni holdt vi omvisning for 49 representanter for
administrasjon og politikere
i Kvinnherad kommune

Muligheter for sprinkling av Hovedhuset og Bispestova

Det fredete anlegget har i dag et moderne varslingsanlegg for brann, men mulighetene for slukking er begrenset. Styret har derfor satt seg som mål å få installert et effektivt overrisslingsanlegg eller alternativer til dette. I løpet av året tok man kontakt med flere leverandører som har spesialisert seg på bannsikring. Tilgang til vann er en utfordring.

En detaljert beskrivelse fra Ingeniørfirmaet Tore Eide AS var utgangspunktet for søknader om støtte fra Stiftelsen UNI og Hordaland Fylkeskommune. De totale investeringer ligger på omkring 1,2 millioner kroner. Tatt i betraktning av vi forvalter et nasjonalt kulturminne hvor det er investert rundt 5 millioner kroner og tusenvis av dugnadstimer over knapt 30 år – bør en tilnærmet fullverdig brannsikring være et krav.

Som en del av planene har vi lagt inn muligheter for at tømmerkirken fra 1723 kan koble seg til prosjektet på et senere tidspunkt.

Vi har erfart at systemene for sprinkling er i stadig utvikling og har også fått inn tilbud fra firma som tilbyr alternative kjemiske løsninger til vannsprinkling. Sunnhordland Folkemuseum har valgt å installere et kjemikaliesystem fra FirePro i Ådlandsstova.

På tampen av året fikk vi brev fra Stiftelsen UNI hvor det fremgår at styret har imøtekommet søknaden med kr.250.000 til brannsikring, forutsatt at Fylkeskommunen/riksantikvaren støtter prosjektet og at det fullfinansieres.

Dette inspirerer!

Hordaland Fylkeskommune har gjennomført et stort arbeid med tilstandsbeskrivelse av private fredete bygg

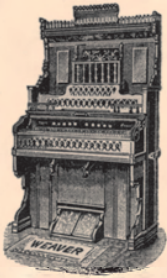
(Askeladden – registrering)

Arbeidet er en del av en registrerings- og tiltaksplan for de over 200 private fredete bygningene/anleggene i Hordaland. Det er arkitekt Bjørn Arve Lunde som følger opp Stiftelsens ni bygninger i denne sammenheng. De viktigste stikkordene her er brannsikring, gjenreising av bislaget til Hovedhuset, restaurering av vinduer i Hovedhuset og Bispestova og restaurering av båtdraget til Hovednøstet.

Tilstandsrapport for 87186-1, prestegård hovedbygning på FJELBERG PRESTEGÅRD	
Objektinformasjon	
Askeladden ID	87186-1
Lokalitet	FJELBERG PRESTEGÅRD
Bruksnavn på eiendom	STIFTELSEN
Bygningens egenavn	prestegård hovedbygning
Bygningstype	Bolig
Kommunenr, kommune og fylke	1224 Kvinnherad, Hordaland
Gårdsnummer, bruksnummer og evt festnr	210/23 /0
Bygningnummer	174482632
SEFRAK-nummer	1224-0039-283
Adresse	
Navn og adresse på eier	STIFT FJELBERG PRESTEGÅRD
Annen bygningsseier enn grunnseier	
Byggår	1818
Datering	1800-tallet
Opprinnelig funksjon	Offentlig forvaltning
Nåværende funksjon	Kultur
Etasjeantall	Hus i 1 1/2 etasje
Bebygd areal (m ²)	209
Lengde og bredde på bygningen	1950 cm , 1080 cm
Kort merknad til bygningen	Hovedbygning, ant. tømmerkjerne fra 1650, nåværende utseende omkring 1850. Nåv.funksjon: Kultursenter
Kort generell bygningsmessig beskrivelse	Etter at siftings tok over midt på 1980 tallet gjennomgikk bygget et stort rehabiliterings/restaureringsarbeid. Siden har bygget vore jevnt vøla oppetter. Et sà stort bygg krev eit jamnt endeisust vedlikehald. Også ivortas er våningshuset i god stand og dei ulike romma er smakkult innreia
Oppmålingstegninger	
Juridisk informasjon	
Vernetype	Vedtakfredet
Vernelov	Kulturminneloven av 1978
Lovparagraf	15
Vernedato	14.06.1991

Det gamle kirkeorgelet fra 1910 har fått sin plass i Bispestova

Orgelet er en gave fra Sydnestrands indremisjon

A DECIDED ACQUISITION
IS THE AGENCY FOR
The Weaver Organs and Carl Mand's Famous Pianos.

Dealers not acquainted with the merits and prices of these Instruments are behind the times, and should at once write for catalogues and prices.

TERRITORY GUARANTEED TO THE RIGHT PEOPLE. CASH ONLY.

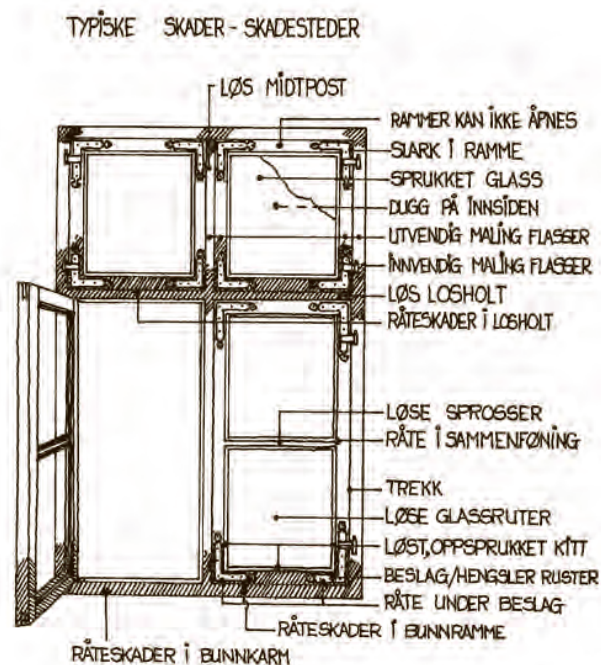
EDWIN SMITH, Blackburn, England.

WHAT DO YOU THINK OF THIS AS A LEADER?

Faksimile av annonse i «The piano, organ, and the music trades journal» March 1893

Restaurering av gamle vinduer er tid- og kostnadskrevende

I 2009 startet vi et omfattende restaureringsarbeid av vinduene både i Hovedhuset og Bispestova. Glassene ble tatt ut. Defekte sprosser, losholter og rammedeler er skiftet. Ødelagte beslag ble erstattet med kopier av de gamle. Ingemund Gjerde har gjort en formidabel jobb. Men vi er bare halvferdig med prosjektet!

I 2009 ble det investert kr 277.387 til restaurering av prestegården

Ny varedør til Stabburet er montert og trappen er lagt om med ny platting øverst

Etter smedarbeid og pussing står kjøkkenovnen i Bispestova nyrestaurert

Første trinn i gjenreisningen av Bislaget

til Hovedhuset startet opp høsten 2009. Kvinnherad kommune godkjente melding om gjenreising ultimo september.

Peter Paul Rubens og altertavlen i Fjelberg kirke

Fjelberg kirke er det en malt altertavle med motiv fra Nattverden. Bildet er en kopi etter den flamske barokkmaleren Peter Paul Rubens (1577–1640) og hans Nattverden som i dag befinner seg i museet Pinacoteca di Brera i Milano i Italia.

Vi kjenner ikke til hvem som har malt altertavlen i Fjelberg kirke, men bildet kan være gjort av en omreisende kunstner, eller det kan være importert.

I kunsthistorien er det vanlig å se fremstillinger av Nattverden hvor vi ser rett mot bordet med Kristus sentralt plassert og apostlene gruppert på hver side av ham. Renessansemaleren Leonardo da Vinci sin fremstilling er kanskje det mest kjente referansebildet. Rubens forholder seg til denne tradisjonen, og som Leonardo viser han oss det øyeblikket hvor Jesus nettopp har fortalt apostlene at en av dem kommer til å svike ham. Det skaper en særlig emosjonell situasjon hvor disiplene uttrykker både forskrekkelse, undring og vantrø. På barokkens vis bruker Rubens en *clair-obscur* lyssetting som understreker dramaet i motivet. Kunstneren klarer også å forsterke og understreke det emosjonelle ved linjespill og lysmørke kontrastene i disiplenes klesdrakt. I maleriet er fargebruken også signifikant. Jesu røde kjortel viser til blodet og livet, mens Judas, som sitter på «vår side» av bordet har på seg en grønn kjortel som er mismotets og melankoliens farge. Rommet dette foregår i er nøye regissert. Den sentrale og opplyste bordscenen er satt i kontrast mot et mørke hvor arkitekturdetaljene forsvinner inn i bakgrunnen. Jesus har en skinnende glorie som er diagonalt forbundet med to brennende stearinlys på et konsollbord til høyre over forsamlingen. Disse lysene flankerer og lyser opp en oppslått bibel og kaster sitt skinn over gruppen rundt bordet. Bibelens profeti

om Frelserens komme er altså til stede. I dette maleriet har Rubens lagt vekten på å fremstille fellesskapet og samhörigheten. Siden det er snakk om «det hellige måltid», er bildet også et symbol for kontakten mellom menneskene og Gud. Apostlene er tett samlet om Kristus, og det er tydelig markert, både ved lyssetting og plassering at Judas faller utenfor fellesskapet og troens frelse. Han sitter på vår side av bordet, men vi kan oppnå frelse gjennom Jesus Kristus og hans offer.

Rubens bilde kan dateres til 1630. Det finnes en forstudie av motivet i Pushkinmuseet i Moskva, mens originalen altså befinner seg i Milano. Rubens var en av barokkens viktigste kunstnere. Han var en av sin epokes viktigste malere og er kjent for en rekke altertavler, historiemalerier, portretter og landskaper. Rubens ble inspirert av antikken og Italias renessansemestere. Rubens var en skattet kunstner ved hoffene både i Spania, England og Nederland. Han utviklet et meget stort kunstnerverksted, slik at han kunne påta seg alle sine oppdrag. Den store mesteren hadde mange svenner som kunne hjelpe ham med å utføre kunstverkene, også uten at mesteren selv var til stede. Kunstverkernes verdi kan graderes etter hvor mye Rubens selv har utført av sine verk. Dette var en form for masseproduksjon som bare var mulig å gjennomføre på

■ Lokal vri på «Nattverden»

Spegelvendt alterbiletete

«Nattverden» - originalmotivet til Peter Paul Rubens frå 1630.

Det er no prova at motivet som prydar altertavla i Fjelberg kyrkje, «Nattverden» av Peter Paul Rubens, ikkje er ein kopi av originalbiletet som heng i Milano.

Altertavla har følgt Fjelberg kyrkje sidan ho var nybygd i 1722.

Tavla var ei gåve frå sokneprest Erlend Michelsen og kona Anna Marie Robsam. Klokke i Stord, Niels Niels-son Høyby, «Tavle-Nils», skar den staselege altertavla. Kven som har måla nattverdbiletet er ukjent, men det er langt frå utenkjeleg at kunstnaren var å finna utafor landegrensene.

Tre års arbeid

Truls Grung som er dagleg leiar ved stiftinga Fjelberg Prestegard, fortel at detektivarbeidet med å få tak i ein kopi som er identisk med originalen, tok til for tre år sidan. Og bakgrunnen for dette arbeidet var ønskje om å finna ut om fargevala stemmer med Rubens sin original.

– Men det tok si tid å nå målet, seier Grung.

Seniorkonservator ved Bergen Kunstmuseum, Knut Ormhaug, opplyser at Rubens sitt bilete «Nattverden» er tidfesta til 1630. For å sikra seg mot piratkopiering laga Rubens grafiske versjonar av dei mest populære verka sine. Desse vart spreidd i stort tal og fant gjerne vegen til stader der biletkunst var sjeldan, slik som Noreg.

– Trykkplatene var eksakt kopi av originalverket, men motivet vart spegelvendt ved trykkinga, og kopien vart i

Spørsmålet er om «Tavle-Nils» kjende til at han skar altertavle til eit spegelvendt bilete, då han fullførte det utruleg vakre kunstverket sitt, har ein fast som nok er borte for all framtid.

Trykkplatene var eksakt kopi av originalverket, men motivet vart spegelvendt ved trykkinga

Knut Ormhaug

svart kvitt. Den som har måla biletet til altertavla i Fjelberg kyrkje, har nok gjort dette etter ein slik spegelvendt kopi, slår Ormhaug fast.

Stavkyrkja

Kopimålaren har fargesett ut frå eigen fantasi. På originalen er det berre Jesus som har raud kappe, medan også Judas har raud kappe på versjonen i Fjelberg kyrkje.

– Vidare er det verd å merka seg at hunden som ligg under Judas sin sess på originalbiletet, ikkje er å finna på natt-

verdsbiletet i Fjelberg kyrkje, kommenterer Truls Grung.

– Sidan Rubens måla biletet så tidleg som i 1630, er det rimeleg god grunn for å tru at dette biletet også har vore å finna i stavkyrkja som stod like ved der Fjelberg kyrkje står i dag, meiner Truls Grung.

Såleis er det mange generasjonar som har knela ved alterringen under det spegelvende alterbiletet.

TORLEIV SYDNES

Peter Paul Rubens:

■ Peter Paul Rubens var fødd 28. juni 1577, i Siegen i Westfalen i Tyskland.

■ Han døydd 30. mai 1640 i Antwerpen i Belgia.

■ Rubens var ein flamsk målar, teiknar, grafikar og diplomat som i hovudsak var verksam i Antwerpen.

■ Rubens vert rekna som ein av dei aller fremste utøvarane innanfor barokken i europeisk målar-kunst på 1600-talet. Han er kjent for sine store maleri, prega av rørsle og farge.

grunnlag av utførlige studier og skisser fra mesterens hånd. For å sikre seg mot piratkopiering utførte Rubens også sine viktigste og mest populære verk i grafiske versjoner. Disse ble spredt i stort antall og fant gjerne veien til steder hvor billedkunst var en sjeldenhet, slik som i Norge. Da Rubens Nattverden ble

risset inn i trykkplaten var det en eksakt kopi etter originalen. Da det ble trykket kom motivet frem speilvendt. Da altertavlen i Fjelberg kirke ble malt, kopierte kunstneren et grafisk blad og altertavlen fremstår derfor som en speilvendt variant av Rubens' maleri.

Knut Ormhaug

Fargevalget på altertavlen og plasseringen av to av personene er en uløst gåte!

Økonomi

Hordaland Fylkeskommune ga i beretningsåret et driftsbidrag på kr. 125.000 mens bidraget fra Kvinnherad kommune var på kr. 40.000. Bidraget fra egne arrangementer og leie utgjorde kr. 88.805 netto.

Til restaureringsarbeidet ga Vestenfjelske Bykredits Fond kr. 50.000. Videre ga Fylkeskommunen, gjennom staten, et tilskudd på kr. 50.000 anvendt til vindusrestaureringen. Endelig ga Fylkeskommunen et tilskudd på kr. 50.000 til prosjektering av bedre brannsikring.

Til et fremtidig bokprosjekt om Stiftelsen Fjelberg prestegard ble det avsatt kr. 30.000.

Styre og Administrasjon

Det ble holdt to styremøter og en rekke enkeltkonsultasjoner i beretningsåret. Samarbeidet med sognerådet og kommunen fungerer godt. Inge-mund Gjærde har vært engasjert til restaurerings- og løpende vedlike-holdsarbeider. Jorunn Landa har sørget for vask og sengetøy. Even Landa er tilsynshavende for Stiftelsen. Truls Grung har fungert som daglig leder og restaureringsansvarlig.

I 2009 har styret bestått av Leif Kahrs Jæger(formann), Arne Sælen , Arve Fosse og Rolf Arne Birkeland, med Lars Hvidsten, Knut Ormhaug, Ingve Berge og Anders Nordhus som varamenn.

Truls Grung

Den permanente utvandrerutstillingen i Bispestova vekker interesse.

Bak stiftelsen Fjelberg Prestegard står:
FORENINGEN TIL NORSKE FORTIDSMINNESMERKERS BEVARING • FJELBERG BYGDALAG
KVINNHERAD KOMMUNE • HORDALAND FYLKESKOMMUNE

Adresse: Stiftelsen Fjelberg prestegard, 5459 Fjelberg • www.fjelbergprestegard.no • e-post: truls.grung@kraemmerhuset.no